

Om Rosen som Dødens og Gravens Blomst.

Af Magister Poul Herring.

Tog Døden om din Moderhaand
midt i den lyse Sommer,
til mig din milde Moderaand
hver Sommeraften kommer.

Viggo Stuckenberg.

Den græske Bukoliker Bion, der levede i det 3. Aarhundrede f. Kr., og efter ham Ovid fortæller (Carm. I, v. 74), at Rosen opstod af den dødeligt saarede Adonis' Blod, medens Anemonen blev til af de Taarer, som Venus udgød ved sin Yndlings Lig. Saaledes er Rosen alt fra sin første Opstaaen knyttet til Smerten og Døden, og gennem hele Antiken var denne Blomst ikke blot Livsglædens og Livsfyldens Symbol, men ogsaa Forgængelighedens og Dødens. Dens Rige spænder over Tilværelsens hele Toneskala – fra Livshymnens Jubel til Dødskvædets Klage. I dens hemmelighedsrige Væsen har alt, hvad der stærkest bevæger et Menneskehjerte, fundet Genklang.

Øverst: Mumiekransrose. *Rosa sancta*. Foto P. H. 1927.

Nederst: Gravsten fra S. Alexanders Coemeterium (Kraus: Regal-Enclyp. d. c. Alterth. I. 1882).

I.

„Blomster og Dufte“, skriver Plinius (Hist. nat. XXI. I), „frembringer Naturen kun for en Dag, aabenbart for indtrængende at paamine Menneskene om, at hvad der skønnest blomstrer, det hurtigst visner“. Men Rosen, Gratiernes Blomst, var jo netop en saadan indtrængende Paamindelse. Et af dens almindeligste Epitheta hos de latinske Digtere er *breviſ; rosa breviſ*, den kortvarige Rose, sagde man i samme Tone, hvori Catullus taler om Livets kortvarige Lys, *breviſ lux*. Rosens stakkede Liv, dens hurtige Henvisnen maatte gøre den til et Sindbilled paa de jordiske Tings Forkrænkelighed. „Roserne lever ikke længe“, siger Philostratos (Epist. 34), „Tiden er en Fjende af Skønheden i dens Sommer og af Rosernes Varighed“. Og Propertius erklærer i en af sine Elegier (lib. V, 5, v. 61–62): „Jeg har set Pæstums duftende Roser, der syntes at skulle vare evindeligt, allerede om Morgenen være afsvedne af Søndenvindens Pust“. Derfor lyder det som et stadigt Omkvæd hos Digterne, fra Anakreon til Ausonius, den antike Civilisations sidste virkelige Poet: „Pluk Roser, Jomfru, medens de og din egen Ungdom staar i Flor“ (Auson. Idyll. XIV, v. 49–50).

Ved sin Skønheds Skrøbelighed og Flygtighed foretegnede Rosen Livets Kortvarighed, og saaledes blev den Blomst, der var Elskovens, Livsnydelsens og Festrusens Symbol, ogsaa Forgængelighedens og Dødens.

Dermed var dens Anvendelse som Gravsmykke givet.

Antiken viede som bekendt de Afdøde en pietetsfuld Kultus. En af de første Pligter overfor de Bortgangne var at pryde deres Grave med Blomsterkranse, og hertil benyttedes først og fremmest Roser. Af Digtningen ser vi, at intet Gravoffer var mere attraaet end dette, Propertius mener, at han vil sove sødere i sin Grav, hvis man lægger hans Ben paa sarte Roser (Eleg. lib. I, 17, v. 22), og Tibullus ønsker, at en venlig Haand hvert Aar vil smykke hans Gravhøj med Kranse (Eleg. lib. II, 4, v. 47–48).

Dette sidste Litteratursted alluderer til den aarlige Rosenfest – *Rosalierne*.

Denne Fest havde oprindeligt ikke nogen Forbindelse med Dødekultusen, men var en profan Foraarsfest, der holdtes, naar Rosentiden var kommen. I Campanien fejredes den i Begyndelsen af Maj, i Rom først eller midt i Maj, i Apenninerne i Midten af Juni og i Norditalien i Juli – alt efter Tiden for Rosernes Blomstring. Men selvom den gamle Skik at blomstersmykke Gravene i høj Grad maa have bidraget til at sammenknytte Rosenfesten med Dødekultusen, saa var det dog et andet Forhold, der her blev afgørende.

I Kejsertiden var Foreningslivet stærkt florrende, og hvad Formaal Foreningerne (*Collegia*) end havde, saa var de altid tillige Begravelseskasser. En hæderlig Begravelse maatte være et brændende Ønske hos den, der kun havde Udsigt til at ende paa Fattigkirkegaarden; thi det var alene de Dannede, der havde frigjort sig fra Troen paa Værdien af Begravelse og Gravoffer, den jævne Mand troede stadigt, at hvis han ikke fik en hæderlig Begravelse, maatte han flakke om som en hvileløs, usalig Aand, og at hvis han ikke erholdt Gravoffer, maatte han sulte og tørste i Graven. Den Dødes Velfærd beroede paa Begravelse og Gravoffer.

Betydningen af disse Sammenslutninger var nu den, at Smaafolk for en ringe maa-nedlig Betaling skaffede sig enten Begravelseshjælp i Penge eller en Plads i Foreningens Columbarium eller paa dens Kirkegaard, i hvert Tilfælde fik den Døde en anstændig Begravelse og blev optaget i Foreningens Dødekultus. Medlemmerne var saaledes sikrede med Hensyn til deres Velfærd efter Døden. Men ogsaa her i Livet bød Sam-

menslutningen dem Goder: selskabeligt Samkvem og vel tillige nogen gensidig Understøttelse. Til Selskabeligheden, der var nøje sammenknyttet med den antike Dødekultus, hørte et Festmaal, *parentatio*, som holdtes paa den Dødes Fødselsdag og paa hans Dødsdag. Man frembar da Spise og Drikke paa Graven og tog bagefter muntert for sig af Retterne, idet man naivt mente, at den Døde glædede sig med de Glade. Men ogsaa de almindelige Festsdage, som Rosalierne, vilde man lade de Døde faa Del i, og at dette iværksattes, skyldtes Begravelseskasserne.

Om Maaden, hvorpaa Rosalierne blev fejrede, giver Indskrifterne os Besked. Der blev strøet eller henlagt Roser paa Gravene, desuden hensat Mad, og derefter afholdtes et Gilde af Foreningens Medlemmer (om Rosenfesten se Martin P:n Nilsson i „Beitr. z. Religionswiss.“, 2. Jahrg. Heft 2, 1918).

Af Indskrifterne lærer vi ogsaa, at velhavende Folk ofte skænkede en Sum Penge eller Udbyttet af Ejendomme til en Forening for derved at opnaa dens Sjæleforsorg. I Mommsens „Corpus Inscriptionum Latinarum“ vil man finde mange Vidnesbyrd herom. Nogle faa Eksempler maa her være nok.

En Indskrift fra Brixia lyder saaledes (V, 1, n. 4990): Claudia Severa har opført

Fra Roms Katakomber. Dekorationsmaleri med afskaarne Rosengrene.
Wilpert, Taf. 25.

denne Grav for sin kære Mand, Lucillius Magius Magianus, sin fortræffelige Søn, Cornelius Valerius, sin fortjenstfulde Svigerfader, Magius Priscinianus, og sig selv, og har til Minde om dem og sig givet Skipperlavet i Brixia 60,000 Sestertser, for at dette hvert Aar skal pryde Graven med Roser og afholde et stort Gilde.

En Indskrift fra Atria har følgende Ordlyd (ibid. n. 2315): Quintus Titius Severus, Søn af Quintus Titius Sertorianus, har givet 400 Sestertser til Skipperlavet i Byen Atria, for at dette aarligt skal yde hans Fader Roser og et Gravmaaltid.

Blandt Indskrifter fra Altinum findes denne (ibid. n. 2176): Lucius Ogius Patroclus har, tilskyndet af sin Hengivenhedsfølelse, skænket Lappeskrædderlavet de til denne Grav grænsende Haver samt Bygningen, for at der af Indkomsterne heraf i rigeligt Maal skal kunne ydes hans Herre, og engang i Tiden ham selv, Roser og et Gravmaaltid.

En Indskrift fra Arilica meddeler (ibid. n. 4017): Publius Virucate Maximinus og Publius Virucate Tertius har til Minde om deres fortjenstfulde Forældre skænket det veronensiske Skipperlav i Arilica 4000 Sestertser, for at der af Indtægten af denne Sum aarligt skal bringes dem Roser og Fødemidler, overensstemmende med gammel Sædvane.

Denne Skik at rosensmykke Gravene blev i Begyndelsen misbilliget og afvist af de Kristne – den smagte af Hedenskab og burde derfor afskaffes. Minucius Felix betragtede den som unyttig, „thi“, siger han, „hvis de Døde er salige, trænger de ikke til Blomsterkranse, og hvis de er fortabte, har de ingen Glæde af dem“ („Octavius“ cap. XXXVIII. Patrol. Lat. III. 1865). Og den hellige Hieronymus priste Pammachius, der ved Barmhertighedsgerninger ærede Mindet om Paulina, medens andre Ægtemænd prydede Urnerne, som gemte deres Hustrus Aske, med Roser, Violer og Liljer (Ch. Joret: *La Rose dans l'antiquité et au moyen âge*. 1892).

Men Kirkefædrenes Uvilje mod Gravblomster havde ingen Virkning, og flere af de kristne Zeloter endte med selv at godkende, hvad de havde fordømt. Den gamle Skik at bringe Blomster paa Gravene holdt sig – og vil bestandigt holde sig, thi af alle Gaver, man har bragt de Døde, er Blomster den, der finest og skønnest giver Udtryk for Menneskenes Trofasthed mod deres Minder.

II.

Allerede de ældste kristne Kunstnere yndede at dekorere Gravene og Krypterne med Blomster, der skulde udtrykke den himmelske Ære, som var bleven de Hedingangne til Del. Derfor frembyder Gravkunsten en Fylde af Blomster – i Guirlander, Buketter, Kranse, i Vaser eller Kurve – symboliserende den Herlighed, de Afdøde var indgaaede til, det evige Foraar, de nu nød.

I Callixtus' Coemeterium findes omkring en Indskrift skulpteret en Rosengren med Knopper og Blomster, og paa Sabinianus' Gravsten i S. Alexanders Coemeterium ses to blomstrende Rosenbuske, paa den ene af hvilke sidder en Due, Allegori for den fra Legemet's Fængsel befriede Sjæl (Martigny: *Dictionnaire des Antiquités chrétiennes*. 1865). Roserne paa disse Gravstene skal naturligvis sindbilledliggøre den himmelske Have, Paradiset, hvor, som Petrus Damianus siger, Rosernes bestandige Blomstring frembringer en evig Vaar („Hymnus de gloria paradisi“. Patrol. Lat. CXLV. 1867).

Dekorationsmalerierne i Roms Katakomber (se Billedet S. 19 og 22) viser en rig Anvendelse af Plantemotiver. Gravkamrenes Vægge og Lofter er smykkede med Kranse

og Blomsterguirlander eller af Genier, der bærer Blomster i Overflødighedshorn. Rosenguirlander ser vi i Prætextatus-Katakombens Passionskrypta (første Halvdel af 2. Aarh.), i Sakramentskapellet A₂ (anden Halvdel af 2. Aarh.), og i to Kamre af Lucina-Hypogeet (første Halvdel af 2. Aarh.). Ofte, især i senere Tid, har de Form af smalle, kompakte Snore, dannede af Blomsterbladene alene. Disse Blomstersnore er i Almindelighed ledsagede af Rosenblade og afskaarne Rosengrene; de udgør ofte en Gravs eneste Prydelse, sjældnere er de anvendte til Omramning af Gruppebilleder (Wilpert: Die Malereien der Katakomben Roms. 1903).

Ogsaa i de hedenske Nekropoler har Rosen utvivlsomt meget ofte fundet dekorativ Anvendelse (se Billedet S. 23). I et Gravkammer i Nekropolen i den nordafrikanske By Hadrumetum, det nuværende Sousse, er der fundet en meget smuk og velbevaret Vægfriske, forestillende Roser, Guirlander og Kurve med Roser. Fresken er reproduceret i „Bulletin archéologique du Comité“ for 1892 (Pl. XXX), og en i Tunis bosat Franskmand har i „Journal des Roses“ for 1914 beskrevet den nærmere. „Roserne“, skriver han, „er halvdobbelte, aabne, med Løvblade; hvad Farven angaar, er den rødlig, næsten terracotta, en Tone, der findes hos *Beauté inconstante*¹⁾. Bladene er lysegrønne som hos visse Mosroser“.

III.

Kilderne til vor Kundskab om Oldtidens Anvendelse af Rosen som Dødens og Gravens Blomst er imidlertid ikke udtømte med Litteraturen og Kunsten. Ved et lykkeligt Tilfælde er der til den Dag idag bevaret Levninger af en Rose, der i det gamle Ægypten har været brugt som Mumiekransblomst.

Ægypterne benyttede mange forskellige Planter i deres Dødekultus. Takket være Klimaets Tørhed og navnlig Ægypternes Konserveringsteknik er disse Planter, der kan være indtil 3 à 4000 Aar gamle, saa godt bevarede, at de i Nutiden har kunnet bestemmes som almindelige Herbarieeksemplarer. Af saadanne Gravplanter skal eksempelvis nævnes: *Nymphæa lotus* L. og *Nymphæa coerulea* Sav., *Alcea ficifolia* L., *Jasminum Sambac* L., *Delphinium orientale* Gay, *Centaurea depressa* M. B., *Chrysanthemum coronarium* L., *Epilobium hirsutum* L., *Sesbania ægyptiaca* Pers., *Lychnis coelirosa* L., *Gnaphalium luteo-album* L., *Narcissus Tazetta* L. Som ovenfor berørt tæller Listen ogsaa en Rose – *R. sancta* Richard.

I 1888 fik Crépin, den store belgiske Rhodolog, fra Kew tilsendt nogle Rester af Roser, fundne i Arsinoës Nekropol af Englænderen Flinders Petrie. Gravene, der indeholdt disse højst interessante Levn, var fra det 2.–5. Aarhundrede e. Kr. Crépin saa straks, at Roserne, 9 i Tallet og trukne paa en Snor som en lille Guirlande, var identiske med den i Abessinien dyrkede *R. sancta*, der af de franske Rejsende Quartin Dillon og Petit var bleven funden ved Kirker og Klostre i Provinsen Tigré (se Billedet S. 17 øverst).

Denne Rose har altsaa været dyrket i Nedre-Ægypten i de første Aarhundreder af vor Tidsregning. Spørgsmaalet er nu: Naar og hvorfra var den bleven indført? – thi den er ikke indigen i Ægypten, hvad overhovedet ingen Rose er.

R. sancta er ligesaa lidt hjemmehørende i Abessinien som i Ægypten. Af dens Findesteder i Abessinien tør man slutte, at den er bragt hertil af kristne Munke. Men da Kristendommen først naaede til Abessinien i det 4. Aarhundrede, altsaa et

¹⁾ En Terose, der nutildags sjældent ses.

Par Hundredeaar efter den Tid, fra hvilken de ældste af de før nævnte ægyptiske Grave stammer, kan Rosen ikke være indført i Ægypten fra Abessinien. Omkring 330 prædikedes Kristendommen i dette sidste Land af Frumentios, der af den alexandriniske Patriark indsattes til Biskop i Axum, Hovedbyen i Landskabet Tigré. Missionen fortsattes i det 5. og 6. Aarhundrede af ægyptiske Munke, som førte Klostervæsenet med sig. Efter min Antagelse har disse Munke bragt den ægyptiske Gravrose med til det nyligt kristnede Land, hvor de har plantet den ved deres Kirker og Klostre.

Men naar *R. sancta* ikke er kommen til Nillandet fra Abessinien, hvorfra da?

I Antinoë har Gayet i Grave fra Begyndelsen af vor Tidsregning fundet Silkestoffer, oversaaede med enkle, bleggule Roser. Man agte vel paa Farven. „Le coloris“, skriver Gayet (ap. Cochet-Cochet: Les Roses de l'Égypte ancienne. — Journ. Soc. Nat. Hort. France, 4e sér., t. XXIII. 1922), „a toujours été conventionnel en Égypte et le jaune, en particulier, y représentait tout ce qui était importé d'Orient“. Da der næppe kan være Tvivl om, at de paa Stofferne fremstillede Roser refererer sig til den fra Gravene kendte *R. sancta*, er det tilladt at slutte, at denne sidste er indført fra Orienten. Maaske kan vi komme Sagen endnu nærmere.

De første ægyptiske Kilder, hvori Roser nævnes, er demotiske Texter fra det 2. eller 3. Aarhundrede e. Kr., og det Ord, hvormed Blomsten her betegnes, lyder *wart*. Dette Ord synes imidlertid at være af semitisk Oprindelse, da det i Arabisk genfindes som *ward* (Schweinfurth: Arabische Pflanzennamen aus Aegypten, Algerien und Jemen. 1912). Det maa derfor anses for rimeligst, at Rosenkulturen er importeret fra det semitiske Sprogomraade, og jeg for min Del tænker mig den indført i Nildalen fra Palæstina. Ægypterne skulde da have faaet *R. sancta* fra Hebræerne.

Holder denne Synsmaade Stik, vil Planten næppe kunne tænkes at have fundet Indgang i Ægypten før i de allersidste Aarhundreder af den førkristne Æra. Jøderne har nemlig efter al Sandsynlighed først under Exilet (597–538 f. Kr.) lært den dyr-

Fra Roms Katakomber. Dekorationsmaleri med Guirlander af Rosenblade.

Wilpert Taf. 143.

kede Rose at kende, og fra Babylonien bragt den med hjem til Palæstina. Fra Jøderne kan der da næppe være kommet nogen Rose til Ægypten før efter Aar 500, altsaa ned imod Ptolemæertiden. Ogsaa andre Grunde taler for, at Rosenkulturen her ikke er ældre.

IV.

De kristne Mystikere, der bestandigt taler om Jesu rosenfarvede Blod, etablerede Forbindelsen mellem Rose og Blod. Den røde Rose blev Martyriets Symbol (herom nærmere i min Bog „Studier i Rosens Kulturhistorie“ pag. 100 ff.), og deraf aflededes den dødsvarslende Betydning, som den ikke sjældent har i germansk Folketro. Mest kendt er Historien om Domherren Rebundus i Lübeck (Gebr. Grimm: Deutsche Sagen. 3. Aufl. Bd. I. Nr. 265): Naar i gamle Dage en Domherre i Lübeck snart skulde dø, laa der en Morgen en hvid Rose¹⁾ under Pudren i hans Korstol. Da en Domherre ved Navn Rebundus en Morgen fandt den ulykkebebudende Rose i sin Stol, lagde han den hurtigt over paa sin Nabos, men Bedrageriet hjalp ham ikke, thi kort efter var han død.

I Brødrene Grimms „Kinder- und Hausmärchen“ (5. Aufl. Bd. II) berettes et Eventyr, hvor Rosen ligeledes er Dødens Forkynder: En fattig Kone havde to Børn, af hvilke det yngste dagligt maatte gaa til Skoven for at hente Brænde. En Dag mødte Barnet en smuk Dreng, der hjalp det med at samle Brænde og bære dette hjem til Huset, men derefter pludseligt forsvandt. Da Barnet fortalte Moderen herom, vilde hun ikke tro det. Den næste Dag, da Barnet kom hjem fra Skoven, bragte det en Rose med og fortalte, at den fremmede Dreng havde givet det denne Rose og sagt, at naar den havde udfoldet sig, vilde han komme igen. Moderen satte Blomsten

¹⁾ I dette og lignende Sagn fra Breslau og Hildesheim er den dødsbebudende Rose mærkeligt nok hvid.

Billedet: Vægfreske fra Nekropolen i Hadrumetum.
Bull. archéol. du Comité 1892.

i Vand. En Morgen stod Barnet ikke op, Moderen gik hen til Sengen og fandt det dødt. Samme Morgen havde Rosen udfoldet sig.

I tyske Folkeviser tales der ofte om Roser og Rosenbuske i Forbindelse med Grave. De Elskende ønsker at hvile under disse Blomster, der symboliserer deres trofaste Kærlighed. I en Vise (F. L. Mittler: Deutsche Volkslieder. 1855. Nr. 762) siger Elskeren:

Sterben ist eine harte Buss,
Weiss wohl, dass ich sterben muss,
Und ein Röslein rosenroth
Pflanzt mein Schatz nach meinem Tod.

I en anden Vise (Nr. 310) siger en sørgende ung Pige:

Die Seide zur Sargdeck der Mutter ich gab;
Die Rosen die pflanzt ich ihr weinend aufs Grab.

Roser, der voksede paa Grave, betragtedes stundom som en Incarnation af den Dødes Sjæl. „Det er ikke en Blomst“, siger i en litauisk Vise Moderen til sin Datter, der bringer hende en Rose fra sin Elskedes Grav, „det er Ynglingens Sjæl“ (Joret op. cit.)

De Planter, der sættes paa Gravene, tænkes undertiden som Væsener, i hvilke den Lidenskab, der endnu ulmer i de Dødes Hjerter, viser sin Kraft. I den tyske Folkebog „Tristan und Isalde“ (Die deutschen Volksbücher, gesammelt von K. Simrock IV. 1846) lader Kong Marc plante en Vinstok paa Tristans Grav og en Rosenbusk paa Isaldes: „diese beiden Ranken wuchsen zusammen, dass man sie in keiner Weise von einander bringen mochte“.

Med poetisk Finhed har Tristandigtningen her sindbilledliggjort Kærlighedens Døden overvindende Magt og ladet Menneskelivets stride Lidenskaber ligesom fortone sig i Plantelivets stille, blide Harmonier. Rosenbusken og Vinstokken, der favner hinanden over de Elskendes Grave, føles som to besjælede Væsener, der drevne af en uimodstaaelig Naturmagt naar den Kærlighedens Forening, som var deres Tilværelses Maal.

* * *

Da den første af alle Jordens Roser sprang ud, stod to Genier, Livets og Dødens, ved Siden af den unge Busk. Saa bøjede Livets Genius sig over den dugfriske Blomst, aandede Glød i dens Farve og sagde: Jeg vier dig til Livet og Glæden. Du skal for de skiftende Slægter være Foraarets og den svulmende Livskrafts, Kærlighedens og den døvende Festtummels Blomst; din Farve skal være det blussende Blods, din Sødme den rusende Elskovslysts, og din Blomsterkalk skal være som en Sangbund for Livsglædens brusende Akkorder.

Men Dødens Genius sagde: Jeg vier dig til Smerten og Døden. Du skal for Jordens Børn være Ligbaarens og Gravens Blomst, Sorgens og Savnets Tolk. Men overalt hvor Mennesker sørger og savner, skal din løftende Skønhed mildne og dulme, og naar du breder din duftende Flor over Grave, skal du formaa at bryde Dødens Brod og at spinde Traadene, der knytter de Levende til de Døde, fastere og inderligere. Som ingen anden Blomst paa Jord skal du kunne udtrykke, hvad der stærkest fylder et Menneskehjerte, og bære Bud om den Kærlighed, der rækker ud over Graven.

Saaledes blev Rosen alt ved sin Fødsel primsignet af Livets og Dødens Genius.